

יסודות מגילה

שיעור שלישי

"משתה ושמחה"

מקורות

- א. מגילת אסתר ט, טז-כב
- ב. גמ' מגילה ה.:- "אמר רבי אלעזר... של מלכים"; רש"י ד"ה אפילו תימא
- ג. גמ' מגילה ז: "אמר רבא מיחייב... דמנח בכיסיה"; רש"י שם, ד"ה לאבסומי; מאירי שם, ד"ה חייב אדם
- ד. שאילתות דרב אחאי שאילתא סז "שאילתא... משתה ושמחה"; רמב"ם הל' מגילה וחנוכה פ"ב הל"ג-טו
- ה. רמב"ם הל' אבל פ"א ה"ג; ר"ן מגילה ד. ד"ה ומדאמר; ריטב"א מגילה ה: ד"ה הא דאמרינן; ריטב"א מועד קטן כז: ד"ה אמר
- ו. שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רעו; דרכי משה סי' תרצו אות ה

מאירי מגילה ז: ד"ה חייב אדם

חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ובשתיה עד שלא יחסר שום דבר, ומכל מקום אין אנו מצווין להשתכר ולהפחית עצמנו מתוך השמחה, שלא נצטוונו על שמחה של הוללות ושל שטות, אלא בשמחה של תענוג שנגיע מתוכה לאהבת השם והודאה על הנסים שעשה לנו. ומה שאמר כאן 'עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', כבר פירשו קצת גאונים, שממה שהזכיר אחריו 'קם רבא שחטיה לרבי זירא', נדחו כל אותם הדברים. ולענין ביאור מיהא, זה שאמרו 'בין ארור המן וכו'', הוא ממה שאמרו בתלמוד המערב שצריך לומר אחר מקרא מגילה 'ארור המן ברוך אסתר ארורה זרש', וכן שצריך לומר 'חרבונה זכור לטוב'. ואמר, שחייב להתבשם עד שלא ידע בביור מה יאמר. אלא שכבר נדחת לדעתנו כמו שביארנו. וגדולי המחברים כתבו עד שירדם.

שאילתות דרב אחאי שאילתא סז

שאילתא דמחייבי דבית ישראל למיכל ולמשתה בפוריא ואודויי ושבוחי קמי שמיא על כל ניסא דעביד להון קב"ה, דכתיב 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה'.

ריטב"א מגילה ה: ד"ה הא דאמרינן

הא דאמרינן 'שמחה – מלמד שאסור בהספד', נראה דהוא הדין שאין נוהג בו אבילות יום שני שהוא של דבריהם לדברי הכל, דאתי שמחה דרבנן דרבים ודחי אבילות דרבנן דיחיד. וכדאמרינן דכוותה: אבל אינו נוהג אבילותו ברגל, פירוש ואפילו למאן דאמר דאבילות לילה דאורייתא, ואתי עשה דשמחת רבים, דהיינו ו'שמחת בחגך', ודחי עשה דאבילות דיחיד, והוא הדין בהא. אבל אם הוא יום מיתה וקבורה דהוי דאורייתא נוהג בו אבילות, כשם שנוהג ביום טוב שני של דבריהם, דלא חמירי האי מיניה.

שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רעו

עוד שאלת: אם מותר לישא אשה בפורים, כיון דקיימא לן אין נושאין אשה במועד, משום דאין מערבין שמחה בשמחה, והאי טעמא נמי שייך בפורים, דהא שמחה בשמחה היא, ושמחה ומשתה קבילו עלייהו?

תשובה: מסתברא שהוא מותר, ד'ושמחת בחגך' כתיב, 'בחגך - ולא באשתך'; אבל בפורים מותר. ועוד, דהוה ליה חד יומא, ומשום חד יומא לא משהי איניש נפשיה, וכמאן דאמר טעמא משום בטול פריה ורביה. ובעניינים אלו הולכין בהם להקל, דמדרבנן הם.

דרכי משה סי' תרצו אות ה

כתב הכל בו: צ"ע אי נושאין בפורים לפי שאין מערבין שמחה בשמחה, או דילמא דלא אסרו אלא ברגלים שהוא דאורייתא אבל לא בשמחת פורים שהיא מדברי קבלה, או נאמר שרבנן עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, עכ"ל. ובתשובת מהר"י ברי"ן מצאתי שכתב בהדיא לאסור לעשות נישואין ביום ארבעה עשר וביום חמשה עשר בין ביום בין בלילה, ואף בשלשה עשר שהוא תענית אסור נראה לאסור דאז סעודת הנישואין הראשונה בליל פורים ואסור משום עירוב שמחה בשמחה. והא דאמרינן דמותר לעשות נישואין בערב הרגל היינו כשהסעודה מבעוד יום. והא דכתב שם בהגהות מיימוניות והיכא דאירע נישואין בפורים, לאו דוקא נישואין גמורים, אלא רצה לומר שבעת ימי המשתה. והועד בשם מהר"י ווייל ז"ל שאסר לעשות פדיון הבן בשושן פורים משום עירוב שמחה בשמחה, אלא היה דוחהו עד ליום ל"א, עכ"ל. ואני אומר, אף על פי שאיני כדאי לחלוק עליהם, מכל מקום אכתוב מה שנראה לי, ואף כי שמעתי מזקנים שאמרו שראו מעשה שהיו נישואין בפורים. ואומר, כי לא שייך עירוב שמחה בשמחה בפורים, דהא לגבי רגלים אמרינן טעמא בפרק קמא דמועד קטן, דכתיב 'ושמחת בחגך' - ולא באשתך, ובפורים לא כתיב רק 'משתה ושמחה', ובכל מאי דמשמח סגי ליה.

ימי הפורים מוגדרים במגילת אסתר כ"ימי משתה ושמחה":

ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נפשם... ביום שלשה עשר לחדש אדר, ונוח בארבעה עשר בו ועשה אתו יום משתה ושמחה. והיהודים אשר בשושן נקהלו בשלשה עשר בו ובארבעה עשר בו, ונוח בחמשה עשר בו ועשה אתו יום משתה ושמחה. על כן היהודים הפרזים הישבים בערי הפרזות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ויום טוב, ומשלוח מנות איש לרעהו. ויכתב מרדכי את הדברים האלה... לקים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו, בכל שנה ושנה... לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים.

[אסתר ט, טז-כב]

לכאורה, נראה להשוות בין שמחת פורים לשמחת המועדים: כשם שבמועדים קיימת מצות שמחה – "ושמחת בחגך", כך קיימת מצות שמחה בפורים – "ימי משתה ושמחה".

על פי השוואה זו כותב הריטב"א כי כשם שאבלות אינה נוהגת ברגל¹, כך אבלות אינה נוהגת בפורים:

הא דאמרינן 'שמחה' – מלמד שאסור בהספד, נראה דהוא הדין שאין נוהג בו אבילות יום שני שהוא של דבריהם לדברי הכל, דאתי שמחה דרבנן דרביים ודחי אבילות דרבנן דיחיד. וכדאמרינן דכחותה: אבל אינו נוהג אבילותו ברגל, פירוש ואפילו למאן דאמר דאבילות לילה

¹ כדברי הגמרא במועד קטן [יד:]: "אבל אינו נוהג אבילותו ברגל, שנאמר 'ושמחת בחגך'... אתי עשה דרביים ודחי עשה דיחיד".

דאורייתא, ואתי עשה דשמחת רבים, דהיינו ו'שמחת בחגך', ודחי עשה דאבילות דיחיד, והוא הדין בהא. אבל אם הוא יום מיתה וקבורה דהוי דאורייתא נוהג בו אבילות, כשם שנוהג ביום טוב שני של דבריהם, דלא חמירי האי מיניה. [ריטב"א מגילה ה: ד"ה הא דאמרינן]²

בניגוד לכך, הרמב"ם סובר שאבילות נוהגת בפורים במלואה:

וכן אין מספידין את המת בחנוכה ובפורים ולא בראשי חדשים, אבל נוהגין בהן כל דברי אבילות. [רמב"ם הל' אבל פי"א ה"ג]³

שיטת הרמב"ם טעונה ביאור. הואיל וימי הפורים הם "ימי משתה ושמחה", מדוע אבילות נוהגת בהם?

מדברי הר"ן עולה כי טעם הדבר הוא שתוקפו של פורים הוא מדרבנן בלבד:

דילמא כיון דמדרבנן בעלמא הויא, אבילות שחל עליו מתחילה דחי ליה.

[ר"ן מגילה ד. ד"ה ומדאמרי']

מדברי הריטב"א עולה הסבר אחר⁴:

אבל נוהג אבילותו בחנוכה ופורים ואפילו בדברים שבפרהסיא, ואפילו מיום שני ואילך, ולא אמרינן בהא דאתי עשה דרבנן דרבים ודחי אבילות דרבנן דיחיד, מכיון דלא הוי מועד ולא יום טוב. ואף על גב דפורים ימי משתה ושמחה לשמוח ולעשות סעודה, לא דחו בזה אפילו אבילות של דבריהם, שהרי בשביל אבילותו אין כבוד פורים מתחלל בזה, ויכול לקרוא מגילה ולתת מתנות לאביונים ומשלוח מנות איש לרעהו ולעשות סעודה.

[ריטב"א מ"ק כז: ד"ה אמר]

מדבריו עולה הבדל עקרוני בין שמחת המועדים לשמחת פורים. המועדים הם 'ימים טובים', ולכן האדם מצווה להיות בהם בשמחה – 'ושמחת בחגך'⁵. פורים, לעומת זאת, אינו 'יום טוב'⁶; חובה לקיים בו את מצוות היום – מקרא מגילה, מתנות לאביונים, משלוח מנות וסעודה ("משתה ושמחה"), אך אין חובה להיות בו בשמחה. בשל כך, אבילות עומדת בסתירה למצות השמחה במועדים, אך אינה עומדת בסתירה למצות "משתה ושמחה" בימי הפורים⁷.

חילוק שונה בין שמחת המועדים לשמחת פורים מעלה הגר"ד סולוביצ'יק:

את השמחה, אליבא דהלכה, ניתן לחוות רק כאשר האדם מצוי בנוכחות הא-להים. בכל פעם שבו אומרת התורה 'ושמחת', היא מסייגת ואומרת "לפני ה' א-להיך" ... תחושת השמחה והמודעות לנוכחותו הבלתי נראית של ריבון העולמים אחת הן... האבל איננו נוהג אבילות במועדים... שמחה משמעה 'לפני ה'; המוות משמעו היעדר ה', הסתר פנים. על כן אי אפשר ליישב בין האבילות לשמחה. אם אדם מתאבל ושרוי ביוגון, אם אדם חש בודד

² הרא"ש [מ"ק פ"ג סי' פה] מביא את דברי ספר המקצועות, כי בדומה לרגלים, היושב באבילות לפני פורים – בטלה ממנו גזרת שבעה, וכן היושב באבילות שבעה ימים לפני פורים – בטלה ממנו גזרת שלושים. הרא"ש מביא את המהר"ם החולק על שיטה זו.

³ בדברי השולחן ערוך קיימת סתירה בפסיקת ההלכה במחלוקת זו: בהלכות פורים [או"ח תרצו, ד] פוסק שאבילות נוהגת בפורים, ובהלכות אבילות [נ"ד תא, ז] פוסק שאבילות אינה נוהגת בפורים. [הרמ"א [או"ח, שם] מביא שנהגו שאבילות בפרהסיא אינה נוהגת בפורים].

⁴ בדבריו אלו הריטב"א נוקט שלא כדבריו במס' מגילה שהובאו לעיל.

⁵ הגדרה זו מפורשת בדברי הרמב"ם [הל' שבייתת יום טוב פ"ו ה"ז]: "שבעת ימי הפסח ושמנת ימי החג עם שאר ימים טובים, כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו, שנאמר 'ושמחת בחגך' וגו'".

⁶ כמבואר בגמ' [מגילה ה:]: "הספד ותענית קבילו עלייהו מלאכה לא קבילו עלייהו, דמעיקרא כתיב 'שמחה ומשתה ויום טוב', ולבסוף כתיב 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה', ואילו יום טוב לא כתיב".

⁷ עי' משנת יעבץ [או"ח סי' עט] הדין בהבחנה זו בהרחבה.

וחווה הרס ויאוש, הוא איננו מצוי 'לפני ה'... נראה אפוא שבפורים אין קיום לרעיון של 'לפני ה'... בשל כך, מעיקר הדין ראוי שתהיה אבלות בפורים. [על התשועות' עמ' 103-105]

לדברי הגר"ד, שמחת המועדים היא שמחה הנובעת מהימצאות האדם "לפני ה'", ולכן היא אינה יכולה לדור בכפיפה אחת עם אבלות – הנובעת מהרגשה של מוות, חידלון והסתר פני א-להים חיים⁸. לעומת זאת, בפורים האדם אינו עומד "לפני ה'", ולכן תוכנה של השמחה שונה⁹, והיא יכולה להתקיים יחד עם האבלות¹⁰.

היחס בין שמחת פורים לשמחת המועדים עולה גם מהשיטות השונות בדין נישואין בפורים.

המשנה במסכת מועד קטן מלמדת על איסור לשאת אישה במועד:

אין נושאין שמחה במועד... מפני ששמחה היא לו. [משנה מ"ק ח:]

הרשב"א נשאל האם איסור זה קיים גם בפורים:

עוד שאלת אם מותר לישא אשה בפורים, כיון דקיימא לן אין נושאין אשה במועד משום דאין מערבין שמחה בשמחה, והאי טעמא נמי שייך בפורים, דהא שמחה בשמחה היא, ושמחה ומשתה קבילו עליהו.

הרשב"א משיב כי האיסור אינו קיים בפורים:

תשובה: מסתברא שהוא מותר, ד'ושמחת בחגך' כתיב, 'בחגך – ולא באשתך'; אבל בפורים מותר... ובעניינים אלו הולכין בהם להקל, דמדרבנן הם. [שם]

הדרכי משה מביא שיטה חולקת:

ובתשובת מהר"י בר"ן מצאתי שכתב בהדיא לאסור לעשות נישואין ביום ארבעה עשר וביום חמשה עשר בין ביום בין בלילה... משום עירוב שמחה בשמחה... והועד בשם מהר"י ווייל ז"ל שאסר לעשות פדיון הבן בשושן פורים משום עירוב שמחה בשמחה, אלא היה דוחה עד ליום ל"א, עכ"ל. [דרכי משה סי' תרצו אות ה']¹¹

ניתן לבאר את טעמו של הרשב"א, שהכלל "אין מערבין שמחה בשמחה" אינו קיים בשמחת פורים, על פי דברי הריטב"א דלעיל – כי בפורים כלל אין מצוה להיות בשמחה, אלא רק לקיים "משתה ושמחה" – לעשות משתה של שמחה. אולם, מדברי הדרכי משה עולה הסבר אחר לכך:

ואני אומר אף על פי שאיני כדאי לחלוק עליהם... כי לא שייך עירוב שמחה בשמחה בפורים, דהא לגבי רגלים אמרינן טעמא בפרק קמא דמועד קטן דכתיב 'ושמחת בחגך' – ולא באשתך. ובפורים לא כתיב רק "משתה ושמחה", ובכל מאי דמשמח סגי ליה. [שם]

לדבריו, שמחת המועדים צריכה להיות במהותו של החג¹²; לכן קיים איסור לערב שמחה אחרת: "ושמחת בחגך – ולא באשתך". שמחת פורים, לעומת זאת, אינה צריכה להיות קשורה בהכרח

⁸ עיי' 'שיעורים לזכר אבא מרי ז"ל' [ח"ב, בענין אבלות], שם מרחיב הגר"ד בטעם זה לדחיית המועד את האבלות.
⁹ הגר"ד [על התשועות; עמ' 103-104] מגדיר: "פורים לא היה יום של שמחה, אלא יום של שעשועים ושל קלות דעת, של צחוק מתוך טוב לב ושל עליצות בלתי מוגבלת... השמחה, על פי היהדות, איננה רגש או מצב רוח... בפורים מתעורר מצב רוח ולא חוויה".

¹⁰ עיי' להלן לביסוסים נוספים להבחנה זו בין שמחת המועדים לשמחת פורים.
¹¹ הדרכי משה [שם] מביא שהכלבו [סוף סי' מה] מסתפק בכך, ועיי' מגן אברהם [תרצו, יח] ופרי חדש [תרפ"ח, ו ד"ה ומ"ש] האוסרים.

¹² עיי' שיר השירים רבה [פרשה א, ג]: "רבי אבין פתח: 'זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו', אמר רבי אבין: אין אנו יודעין במה לשמוח, אם ביום אם בהקב"ה. בא שלמה ופירש: 'נגילה ושמחה בכך' – בהקב"ה, כך בישועתך, כך בתורתך, כך ביראתך". [ועיי' עמק ברכה [שמחת יום טוב אות ב] המרחיב בכך].

למהות היום, ודי בכך שימים אלו הם "ימי משתה ושמחה"; לכן אין מניעה לערב בהם שמחה אחרת¹³.

על פי הבנה זו בטיבה של שמחת הפורים, שעניינם בעצם המשתה והשמחה גם ללא קשר למהותו של יום, מבאר הגר"ז את חיוב השתייה "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי"¹⁴:

וממו"ר הגאב"ד דבריסק שליט"א שמעתי שאמר, הא דנשתנה שמחת פורים מכל שאר השמחות של מועדים, דלא מצינו בשום שמחה דין כזה שיתחייב לבסומי בשתיית יין 'עד דלא ידע' וכו' – משום דבכל המועדות עיקר מצות שמחה אינו אלא לשמוח בהשם, ובשר ויין אינו אלא סיבה לעורר השמחה... אבל בפורים, כיון דכתיב 'משתה ושמחה', נמצא שהמשתה עצמה היא גוף המצוה בלי שום תכליתים של שמחה, ועל יסוד זה של מצות משתה תיקנו דין זה שחייב לבסומי 'עד דלא ידע' וכו'. [עמק ברכה, 'סעודת פורים']

לדבריו, רק בפורים, הואיל והמצוה היא בעצם המשתה והשמחה, יש לעשות את המשתה באופן המרבי – "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".

דברים אלו מתאימים לשיטת הרמב"ם בגדר דין זה:

כיצד חובת סעודה זו? שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר ויירדם בשכרות.

[הל' מגילה וחנוכה פ"ב הט"ו]

הרמב"ם לומד את דין "מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברור מרדכי" כפשוטו: חובה לשתות יין "עד שישתכר ויירדם בשכרות"¹⁵.

לעומת זאת, המאירי מבאר את חובת השתייה בפורים באופן שונה:

חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ובשתיה עד שלא יחסר שום דבר, ומכל מקום אין אנו מצווין להשתכר ולהפחית עצמנו מתוך השמחה, שלא נצטוונו על שמחה של הוללות ושל שטות, אלא בשמחה של תענוג שנגיע מתוכה לאהבת השם והודאה על הניסים שעשה לנו. ומה שאמר כאן 'עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', כבר פירשו קצת גאונים, שממה שהזכיר אחריו 'קם רבא שחטיה לרבי זירא', נדחו כל אותם הדברים. ולענין ביאור מיהא, זה שאמרו 'בין ארור המן' וכו', הוא ממה שאמרו בתלמוד המערב שצריך לומר אחר מקרא מגלה 'ארור המן ברוך מרדכי ברוכה אסתה ארוה זרש', וכן שצריך לומר 'חרבונה זכור לטוב'. ואמר, שחייב להתבשם עד שלא ידע בבירור מה יאמר.

[מאירי ז: ד"ה חייב אדם]

לדבריו, אין מצוה בהשתכרות אלא בשתייה המביאה "לאהבת ה' והודאה על הניסים שעשה לנו"¹⁶. מדבריו עולה כי – בניגוד לדברי הגר"ז דלעיל – גם שמחת פורים אמורה לנבוע ממהותו ומתכניו של יום הפורים.

הבנה זו עולה מתוך דברי השאלות:

¹³ כן מבאר הכתב סופר [אר"ח סי' קלח] את דברי הדרכי משה: "יש לומר כוונתו, דכתיב 'בחגך', שיהיה חוגג ושמח בחג עצמו ולא מהני שמחה בדבר אחר, דדוקא שמחת החג בעינן. אבל בפורים כתיב 'שמחה ומשתה', שיהיה ביום ההוא שמח וטוב לב והרי הוא שמח וטוב לב". [ועי' משנת יעבץ [אר"ח סי' עט אות ג] הכותב כעין זה; ויסוד הדברים הוא כדברי הגר"ד דלעיל].

¹⁴ מקור דין זה בדברי הגמרא [מגילה ה:]: "אמר רבא: מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".

¹⁵ כבר העירו על ההבדל העקרוני בין דברי הרמב"ם הללו לבין דברי הרמ"א [תרצו, ב]: "ויש אומרים דאין צריך להשתכר כל כך, אלא שישתה יותר מלימודו וישן, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי", ואכמ"ל.

¹⁶ ועי' ארחות חיים [הל' מגילה ופורים אות לח] ומהר"ל [הל' פורים אות י] הסוברים כעין זה.

דמחייבין דבית ישראל למיכל ולמשתי בפוריא ואודויי ושבוחי קמי שמיא על כל ניסיא דעביד להון קודשא בריך הוא, דכתיב 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה'.

[שאלות דרב אחאי שאלתא סז]

השאלות כורך את המשתה והשמחה עם ההודיה והשבח על הניסים שעשה לנו ה'. מכאן שלשיטתו שמחת פורים צריכה לנבוע ממהותו יום הפורים, והמשתה אמור להוות מעין 'סעודת הודיה' לה' על הצלתנו ועל פדות נפשנו¹⁷. לעומת זאת, לפי דרכו של הגר"ז וסיעתו, נראה כי שמחת פורים מבוססת על עיקרון שונה: שמחת פורים יסודה בשמחה הספונטאנית של עם ישראל בזמן הנס, ושמחת פורים שבכל שנה היא מעין שחזור של שמחה זו – שמחה מתפרצת העולה על גדותיה, "עד דלא ידע", בלי להיות מוגבלת לתכנים מסוימים¹⁸.

מן האמור עולות שיטות שונות בגדר מצות "משתה ושמחה" בפורים וביחס בין שמחת פורים לשמחת המועדים. אמנם, מדברי רש"י עולה שיטה שונה לחלוטין בעניין זה.

הגמרא אומרת:

'שמחה' – מלמד שאסור בהספד, 'משתה' – מלמד שאסור בתענית. [ה:]

בפשטות, כוונת הגמרא היא שהמצוה לשמוח ולעשות משתה בפורים אוסרת להספיד ולהתענות בו. אולם, רש"י כותב:

בשעת קבלה לא קיבלו עליהן אלא שמחה ומשתה לאוסרן בהספד ותענית. [רש"י ה: ד"ה אפי']

מדבריו נראה כי מצות "משתה ושמחה" הכתובה במגילה אינה מחייבת בעריכת משתה וכדו', אלא היא רק אוסרת בהספד ובתענית¹⁹.

שיטה זו מפורשת בדברי התשב"ץ:

דעיקר תקנה דסעודת פורים אינה אלא שלא להתענות, וריבוי סעודה מדרבנן בלחוד הוא.

[שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' רצח]²⁰

על שיטה זו קיימת תמיהה גדולה: כיצד ייתכן שהמצוה "לעשות אותם ימי משתה ושמחה" מסתכמת באיסור הספד ותענית? כיצד די בהימנעות מהספד ותענית כדי לעשותם "ימי משתה ושמחה"?

הרב משה שטרנבוך מיישב תמיהה זו:

ולעניות דעתי נראה, דהיכא דכתיב בקרא 'ושמחת' הכוונה שיש מדינא חיוב שמחה, אבל כשאין ציווי לשמחה רק כתיב 'יום משתה ושמחה', אין הכוונה לעשות פעולות לשמח עצמו בבשר ויין ושאר דברים המשמחין, רק היום הוא יום משתה ושמחה, ואין לעשות שום דבר שירגיש בזה מרירות ועצבות. ועל כן, בפורים דכתיב 'יום משתה ושמחה', מדברי קבלה סגי לזה באיסור הספד ותענית, ואי שמח טפי מקיים בזה המצוה מדברי קבלה טפי, אבל אינו

¹⁷ העמק שאלה (שם, אות א) מבאר על פי דברי השאלות את שיטת המהרש"ל בתשובה [סי' מח], כי השוכח 'על הניסים' בסעודת פורים צריך לחזור: "דעיקר הסעודה משום אודויי ושבוחי קמיה שמיא, וכל חיוב הוא בברכה, והיינו 'על הניסים' שבברכת המזון".

¹⁸ בשיעור שעבר [קריאת המגילה לבני הכפרים, הערה 12] ציינו לדברי הרב דוד הנשקה [כתלנו יב, 'מצוות הפורים', עמ' 77-83], כי יסוד מצוות הפורים בניהוגי השמחה הספונטאניים של ישראל, ובכך מצוות הפורים שונות מקריאת המגילה.

¹⁹ וכן כותב רש"י [ר"ה יח: ד"ה יהיו] לגבי הצומות: "יהיו לששון ולשמחה – ליאסר בהספד ובתענית".

²⁰ עיי' שו"ת דברי יציב [אר"ח סי' רצז] המביא מקורות נוספים הנוקטים כהבנה זו.

חיוב. ורק מדרבנן תיקנו שחייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע, ולא יצא מדרבנן מצוותו במשתה ושמחה אלא בבשר ויין ועד דלא ידע. [מועדים וזמנים ח"ב סי' קעה]

לדבריו, רק במועדים מצות השמחה מוטלת על האדם – "ושמחת בחגך"; בפורים המשתה והשמחה מגדירים את זהותו של היום – "יום משתה ושמחה". בשל כך, מ'דברי קבלה' אין כל חיוב על האדם לשמוח ולהשתכר בפורים, אלא אסור לו לעשות מעשים שאינם תואמים את זהותו של יום – הספד ותענית.

לסיכום: בשיעור דנו האם שמחת פורים דומה במהותה לשמחת המועדים, וראינו שתי מחלוקות התלויות בשאלה זו: אבלות בפורים ונישואין בפורים.

במהלך השיעור ראינו שלושה חילוקים עקרוניים בין שמחת פורים לשמחת המועדים:

- א. **ריטב"א:** במועדים המצוה היא להיות בשמחה, ואילו בפורים המצוה היא לעשות סעודה ומשתה.
- ב. **דרכי משה, גרי"ז וגרי"ד:** במועדים המצוה היא לשמוח במהותו של החג – שמחה בה, ואילו בפורים השמחה היא תכלית מצד עצמה.
- ג. **רש"י ותשב"ץ:** במועדים קיימת מצוה על האדם להיות בשמחה, ואילו בפורים המשתה והשמחה הם הגדרתו של היום – "ימי משתה ושמחה".

נראה כי השיטה המשווה בין שמחת פורים לשמחת המועדים, רואה גם את שמחת פורים כשמחה המוטלת על האדם והאמורה לנבוע ממהות היום ומהנסים שאירעו בו.

בשולי הדברים נעיר, כי ייתכן וההגדרה המובאת לעיל בשם רש"י והתשב"ץ, כי המשתה והשמחה הם הגדרת זהותו של יום הפורים, אינה סותרת בהכרח את ההגדרה כי קיימת מצות משתה ושמחה המוטלת על האדם, ואלו שני דינים הקיימים זה לצד זה. על פי זה, מסתבר שכאשר 'שושן פורים' חל בשבת, קיים פיצול בין שני הדינים: יום השבת הוא "יום משתה ושמחה", ורק מצות המשתה והשמחה המוטלת על האדם נדחית ליום ראשון²¹. ואם כן, הדינים הנובעים מעיצומו של יום, נוהגים ביום השבת בלבד²².

בעזרת ה' בשיעור הבא נעסוק בדין 'פורים קטן'.

להערות ולתגובות: שלמה ליפשיץ

lshlomo26@gmail.com

השיעור מוקדש לעילוי נשמת רחל בת יצחק וולטרס ז"ל

ולעילוי נשמת אברהם בן צבי פייר ז"ל

²¹ על פי דברי הירושלמי [פ"א ה"ד]: "סעודת ראש חדש וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין".
²² עיי' בספר 'פורים משולש' [לרב שריה דבליצקי, עמ' קמה-קנח] הדן לפי זה בדין אבלות ביום ראשון.